

Alev Alatlı da Terk Etti Dünyamızı

Alev Alatlı'yı da kaybettik. Artık onu dinlemeyecek yeni kitaplarını okuyamayacağız. Her veda zamansızdır gerçekten de. Hele hele bizi terk edip giden muhtaç olduğumuz "entelektüel bir yazar" ise yoksunluğumuz daha büyük ve kaygılarımız daha derin oluyor.

Her ölümün etkisi elbette farklıdır. Alev Alatlı'nın ölümü de öyle. Düşünemediğimi düşünen, hissedemediğimi hisseden, anlamadığımı anlayan, yapamadığımı yapan, doğusuyla batısıyla, tarihiyle hâliyle ülkemizi bilen seven ve onu bütün birikimleriyle korumaya çalışan biri gitti aramızdan. Kapıldığım korku bir "nesil kesilmesi" endişesidir. Onu kim devam ettirecek sorusu benim için gerekçeli bir kaygıdır.

Gerçekten de "bir âlimin ölümü bir âlemin ölümü"ne örnekti benim için Alev Alatlı.

Elbette her bir insanın ölümü geçici de olsa geride kalanları düşünmeye yöneltir. Dünyayı büyük bir morg hâline getirenler bile kendi muhtemel ölümlerini düşünmüşlerdir. Necip Fazıl, "Bu benim kendi ölüm, bu benim kendi ölüm... /Bana geldiği zaman, böyle gelecek ölüm..." diyerek şaşırtıcı bir empati yapar. "Kendini başkasının yerine koymak" ölümü tam anlamayı sağlar mı, bilmiyorum. Varoluşçu düşünür Karl Jaspers ölümü bir "tamamlanmışlık" olarak görür. Nietzsche ise antik filozof Epikuros'un şu sözüne sığınır. "Ben varsam ölüm yok, ölüm varsa ben yokum."

Şimdi "ölüm" var, Alatlı "yok" öyle mi?

Hayatla ölümü çatıştırmaz Nietzsche ve teselliyi bu aktarımda görür. Sanki onun için ölüm varoluşu bitirmiyor da başka bir dalgaya, başka bir evrene atlıyor insan. Ölüm varsa kendisinin yok oluşu başka bir evreni değil varlığın yitişini kanıtlar oysa. Ölümünden sonra sonsuz bir yokluğu düşünen bu büyük zekâ, hayat sona erdiğinde ölümle zaman arasında diyalektiğin iflas ettiğini görmüştür herhâlde. "Amor fati/amor fati" demesinin nedeni de bu olmalı. Mevlana'nın ölümü "dügün gecesi",

Alev Alatlı, bu ülkenin mağduriyetlerini de zaferlerini de iyi biliyor, bilinçle bilgi süzgeçlerinden geçiriyordu. Yerli oryantalistlerin amansız takipçisi ve hasmıydı. Hilmi Yavuz gibi o da "kül yutmaz" bir aydıydı.

“kavuşma gecesi” olarak görmesi elbette metafizik bir diyalektiğin varlığına işaret etti. Hayat tez, ölüm antitezdi ve sentez, yaratana kavuşmaktı Mevlana için. Materyalist diyalektiğin sonu, sentez yaratmadığı için yok olmuştur.

Bilim felsefesiyle çok ilgilenen Alev Atlı ise ölümü “deveran felsefesi” olarak görür ve devam eden hayatla ve onun insanlarıyla bağlantısını vasiyetiyle ikrar eder. Yazılarında yansıttığı düşünceleriyle hayatta yerleşik kanıları allak bullak eden ve şaşkırtan Atlı, ölümünden önce de klasik bütün örneklerinden bambaşka bir vasiyette bulunur. Acaba onun bu “vasiyet söylemi”ni bu yeryüzünde ve ülkemizde kaç kişi daha edebilmiştir?

Nasihatimdir Vasiyetimdir

“Güneş her gün daha mütekâmil bir dünyaya doğmaz. Tarih ezelden ebede dümdüz uzanan doğrusal bir hat değil, devirli bir oluşumdur. Gün olur, en gerideki en öndekinden ileride olur. Aristarkus, Kopernik’e ‘zıpçıktı astrolog’ diyen devrimci Martin Luter’den daha ileridir. Ahmet Yesevi, Kadızade Mehmet’in çok ötesinde. Siz istihkâmlarınızı güçlendirin, zor zamanları fırsata çevirin. Benim yaşıma geldiğinizde, benim hiç olamadığım kadar hakîm, fehîm, müstakîm, emîn, mekîn ve metîn olun.

Aziz ülkemize gelince, ille de bir şeye benzetecekseniz, her budağından sürgün atan salkım saçak bir böğürtlen çalısına benzeteceksiniz Türkiye’yi. Bir sürgünü çiçeğe dururken, diğerinin kurumakta, ötekinin meyve vermekte olduğunu görün. Tek bir sürgüne takılıp kalmayın, bütüne bakmayı adet edinin. Unutmayın ki düz akılla anlaşılmaz, pergele, cetvele gelmez, kendisine has bir kimliği vardır, Türkiye’nin. Batmaz. Batarsa, okyanuslar taşar. Mademki son temsilcileriyiz Gezegen’in iyiliği için yaşatılması elzem bir medeniyetin, bizi durduracak tek ‘gerçek’, soğuyan Güneş’in dünyamızı yarı yolda bırakması ihtimali olmalı.”

Büyük yazarımız “Türkiye batarsa okyanuslar batar.” diyor. Türk ve Türkiye sevdasının bu kadar kuvvetle ifade edildiğini başka birinde görmedim. Üstelik ona göre “gezegenimizin iyiliği için Türkiye’nin yaşaması gerek.” Bu evrensel gerekçe gelişigüzel bir söylem değildir. Atlı, Doğu’nun en doğusundan Batı’nın en batısına kadar dünyayı iyi okumuş ve evine entelektüel

bir Türk kimliği ile dönmüştür. Onun kültür ve medeniyetimizle ilgili tanımlamaları “mukayeseli üstünlük”le ortaya koyduğu son derecede önemli tespitlerdir. Amerika’yı, Avrupa’yı ve Türkiye’yi onun kadar kanıtlara dayalı bir karşılaştırma yöntemiyle ortaya koyan ve okuyucusunu sarsıp uyandıran bir başka kişi tanımadım. Nobel ödülünü almak isteğiyle ülkesi aleyhine konuşma gafletinde bulunan Orhan Pamuk’a en anlamlı ama aynı zamanda edepli mektubu o yazdı. Uzun mektubun ilk iki ve son paragrafı ibretlik ifadelerle şöyledir:

“Ermeni Soykırımı meselesinin günümüz kamuoyunda kanlı Türk tarihinin muhtemel bir süreci olarak algılandığını tahmin etmekteyim. Mektupta istatistiklere, münferit olaylara yer ayırmamamın nedeni bu haksız algılamadır. Birden fazla halkı ilzam eden facialara, münferit olaylara yer ayırmak demek bizim yaptığımız Soykırım -her ne idiye- haklı ne-

denlere dayanıyordu şeklinde bir tartışmaya girmek demek olurdu, oysa bu topraklarda yaşananlar haklı ya da haksız olma keyfiyetinin çok fevkindedir. Yok edilen insan ve mal varlığına kaba sayılar olarak bakıldığında esas itibarıyla Avrupalı ve açgözlü bir ideoloji ve uygulamanın bölge insanlarına reva gördüğü ile Osmanlı yöneticilerinin tutumları hiçbir şekilde kıyaslanamaz.

Bu mektubun muhatabı gibi ben de birtakım ölçütlere göre kaba saba, hatta belki olmasa da olur bir ulusun sülbündenim. Bu nedendir ki ulusumun zaaf ve yetersizliklerini gözden kaçırmamaya var gücümle özen gösterdim. Ancak, emperyalist kurgu, tahrik ve kıyıma ilişkin hemen hiçbir şey söylemeyen Batılı aydınların ve onların (hiç kuşkusuz liberal) yerel Batılılaştırımcı müttefiklerinin, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulmasıyla sonuçlanan yakın tarihimizi değerlendiren kullandıkları lanetleyici dilin, Balkanlar'da, Kırım'da ve Kafkasya'da katledilen ve göçe zorlanan çoğunlukla Türk nesebinden milyonlarca Müslüman söz konusu olduğunda tarafsız bir dile dönüşüyor olmasına isyan ediyor, Türkiye Cumhuriyeti'nin bu topraklara sağ varmayı başarabilmiş sığınmacıların ahfadından oluştuğunu göz ardı etmenin alçaklık olduğunu düşünüyorum...

Orhan Pamuk'a gelince: teessüf ettiğim, Pamuk'un Müslüman ve Türk kimliğinin son artıklarından kurtulma, Avrupalı düzene entegre olma azmi değil, bunu çok gördük. Teessüf ettiğim, Pamuk'un Batı medyası nezdinde inanılabilirlik ihdas etme çabası içinde Türkiye'yi Batı medeniyetinin anti-tezi olarak küçümsemesi de değil, bunu da çok gördük. Teessüf ettiğim, özetleyegeldiğim faciaya rağmen yaşayakalmakta başarılı olmaktan gayri bir ayıplı olmayan Türkiye'nin şamar oğlanı yapılmasına seyirci kalmaktan öte yüreklendiriyor olması. Teessüf ettiğim, bir Türk yazarının başarısından duyduğum keyfi böylece boğazıma tıkarken, bu toprakların insanlarının Batı kamuoyu nezdindeki başarılarının hemen her zaman liyakat dışında birtakım pazarlıklara tabi olduğu şeklindeki sakatlayıcı duyguyu bir kez daha hortlatmış olması."

Bu ülkenin mağduriyetlerini de zaferlerini de iyi biliyor bilinçle bilgi süzgeçlerinden geçiriyordu. Yerli oryantalistlerin amansız takipçisi ve hasmıydı. Hilmi Yavuz gibi o da "kül yutmaz" bir aydıncıydı. Belki milyonların hele hele okuyan milyonların farkına varmadığı dünya ve ülkemizle ilgili gerçekleri roman sanatını da kullanarak olabildiğince

ce ortaya koyuyor ve uyuyan devî, sevgili ülkesini uyandırmak istiyordu. Onun yalnızca *Aydın Despotizmi* ve iki cilt hâlinde yayımladığı *Schrödinger'in Kedisi* (birincisi "Kâbus", ikincisi "Rüya") bugünkü hâlimizle, tarihsel süreçlerimizin tayin ettiği "kader rolü"müz hakkındaki olağanüstü tespitleri, tanımları, bilimsel gelişmeler karşısında aymaz duşlarımızı, akademik hayatımızdaki uyuşuklukları anlatmaya yeterdi. Kuantik gelişmeler karşısında özellikle sosyal bilim insanlarımızın ve öğretim kurumlarımızın geri kalışları onu bu zahmetli "bilimsel romanları" yazmaya itmişti.

Bu kadar bilgiye, bu kadar kaynağa, bu kadar kanıtla nasıl ulaşmıştı Alev Alatlî? Belki ömründen yedi ve 79'unda terk etti bizi, ülkesini. Sanki etrafında "bilim ebabilleri" vardı ve hayattan, zamandan, tarihten, fizikten, metafizikten, psikanalizden, nükleer güçten, büyük siyasi kurgulama ve emperyalist uygulamalardan, tıptan, musikiden, mimariden nerdeyse olup biten her şeyden ona haber taşıyordu.

Yoksa hiç Rusya'da yaşamadığı hâlde "Ruslar"ı anlatan o üç romanı nasıl yazabilirdi bir insan. Tarihin gelip dayattığı en acılarla en garip gelişmeleri birlikte yaşayan ve Sovyet'in çöküşüyle ortaya çıkan büyük şaşkınlığı anlatacak bir yeni Dostoyevskileri yoktu Rusların. Uzaktan gözlemleriyle Rus sosyal hayatını, Rus genetiğini, çöküşün bireysel ve sosyal psikolojisini inanılmaz bilgi ve dikkat donanımıyla anlatan Alatlî'yi Türk kamuoyu pek bilmeseydi de Rusya Yazarlar Birliği izlemiş ve daha üçüncü romanı yayınlanmadan ilk ikisiyle yüzüncü yıl dönümünde Şolohov büyük ödülünü Alatlî'ya vermiştir. *Aydınlanma Değil Merhamet* ve *Dünya Nöbeti* adlarını taşıyan bu iki romanı *Ey Uhnem Ey Uhnem* adıyla üçüncüsü takip etmiştir.

Alev Alatlî'yi anlamak ve derk etmek zordur. Onun her satırı insanı yeniden düşünmeye ve kendini tasfiye edip arındırmaya davettir. *Schrödinger'in Kedisi*'ni okuyunca şaşkınlığa uğramıştım. Kimini düşünüp de ifade edemediğim satırlar yanında ülkemizi ve dünyayı bütünüyle kavrayan bilgiler, tespitler, yorumlar, duyarlılıklardan etkilenmiş ve kendisine "ironik bir mektup" yazmıştım. Onun eline ulaşmayan bu

mektuptan bir iki bölümü aktarırsam onu nasıl anladığımı da kısmen göstermiş olurum:

“Alev Alatl’ya Açık Mektup, serinin ikinci kitabı Rüya’ya atfen,

Acayip isimli son romanınızı bir inada binaen ama dişimi sıkarak okudum. Önceden şunu bilin ki bana büyük zarar verdiniz Hanımefendi, beni yıktınız. ‘Kâbus’unuz kafamı öyle bozdu, keyfimi öyle kaçırdı ki anlatsam inandıramam. Beni bir ‘inanç bunalımı’na sürüklemiş bulunuyorsunuz.

Gözünüz aydın Hanımefendi, şimdi içinizden kıs kıs gülebilirsiniz! Bıraktığınız ya da yarattığınız etkiyle romanınızın kalitesi arasında herhangi bir orantı düşünüyorsanız başarılı olduğunuzu size açıkça ve kati olarak söyleyebilirim. Bununla şimdi ben hani o meşhur ‘saçaklı felsefe’ yok mu işte onun gibi ‘memnuniyetsizliğimin memnuniyeti’ni yaşıyorum.

...

Siz beni çok yordunuz Hanımefendi. Bütün kutsallarına saldırdınız! Sizin ‘eski Türkiye’ diye andığınız benim ülkemde çözümlenmemiş, kaynağı unutulmuş rutinler ‘mahremiyet ideolojisi’nin yarattığı kutsallardı. Ve ‘kazlarımız’ olmayan bir ‘kapitol’ü koruyordu.

...

Siz yaşaya yaşaya alıştığım, alışıp da rahatladığım hayat dümenime tehlikeli olarak girdiniz, ‘saçaklı virüsler’ saldırdınız. Antiseptik haplarla rahatlatığım beynime akupunktur iğneleri batırıyorsunuz.

Oysa ‘küreselleşme’ benim için yaşanması özlenen bir özgürlüktü, bir ‘milenyum simeranyası’nın gerçekleşmesiydi. ‘Kör kuyu’ geleneklerinin şehrin ortasında savunmasız ve dirençsiz bırakıverdiği aydınlanmamış bir kentsoyluluğun başka hangi seçeneği kalmıştı? Geleneksel kültürümüzün zelil olduğu büyük şehir varoşlarındaki lümpenteleşmeler, küresel buyruğu bir tarikat disiplini içinde zikreden odaklara güç üstüne güç katıyor. Siz şimdi kalkmış küreselleşme sürecine şeksiz şüphesiz teslim olmamızı bir ‘ön insan’ tavrı olarak yorumluyorsunuz.

Kâbusunuz bitsin ve ‘Rüya’nız başlasın Hanımefendi!”¹

* * *

Onun meşhur üçlüsü *Aydınlanma Değil Merhamet, Dünya Nöbeti* ve *Eyy Uhnem Eyy Uhnem* romanlarını okuyunca da benzer şaşkınlığı yaşadım. Hele hele “Gogol’un İzinde” II. Kitap *Dünya Nöbeti* başlığını taşıyınca “Bu nöbeti kim tutuyor?” diye kendime sormadan edemedim. İçinde yaşadığı-

mız bu garip olduğu kadar tehlikeli dünyayı birileri koruyor demek ki! Bu nöbet tutulmazsa dünyamız sanki gizliden gizliye (şimdilerde açıkça) bir felakete sürüklenecekmiş gibi geliyor bana. Alatl’ı böyle bir vazifeye işaret ediyor. Uyuyan bütün duygularımızın, düşüncelerimizin, gafil hâllerimizin, yiten anılarımızın ve unuttuğumuz bütün değerlerimizin yaman bir kışkırtıcısı ve onarıcısı sanki. Moskova’da, Saint Petersburg’da, Ukrayna’da öyle bir rüzgâr estiriyor ki tarihin ve zamanın her şeyi havaya kalkıyor. Katakomplardan, yer altı dünyasının mistik ve anarşik süreçlerine kadar dokunmadık yer, alan bırakmıyor.

Bu konuda da cahilliğimizi, bellek zayıflığımızı insafsızca yüzümüze vuruyor Alatl’ı. Bilgisizlik ve duyarsızlığın anlayışsızlık getirdiğini anlıyoruz ondan.

Aslında uzak ve yakın tarih zamanın buzdağı gibi. Alev Alatl’ı gibi deşince neler neler çıkıyor ortaya. Onu okuyunca anlıyoruz ki katı, dogmatik, baskıcı, antidemokratik ideolojilerin zararları yalnızca öldürülen, yok edilen milyonlarca masum insanın hayatı değil boşluk duygusunun ve teslimiyetin yarattığı bezginlik, çürümüşlük ve nihilizm duygusudur.

Rahmetli yazarımız bize duygularınızı ve değerlerinizi öldürmeyin diyor. Onun bütün eserleri de bunun için büyük zahmetlere katılan farkındalık işaretleridir.

Alev Alatl’ı, sadece yazmış ve ben vazifemi yaptım dememiştir. O aynı zamanda ülkemiz için sevgisini ve onarıcı düşüncelerini uygulamaya dönüştüren bir eylem insanıydı. Kuramlarını eyleme dönüştürmek onun içtenliğini, cesaretini ve asaletini gösteren çok önemli özelliklerden biriydi. Ürgüp’ün bir köyünden ve halkın içinden yükselttiği Kapadokya Üniversitesi onun girişimi ve teşvikiyle yüz akımız oldu. Burada okuyan her öğrencinin onun izinden yürüyeceğini ve “onarıcılar” arasında yer alacağını hayal ediyorum.

Özetle o, oğlunun mankurtlaşmasını önlemek için “aslına dön” diye haykıran zamanımızın Nayman Anası oldu.

Rahmetle, şükranla, minnetle anıyorum.

¹ Aldanışların Penceresinden, s.168-169-171-172. ❖